

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า คดีร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้จัดการมรดก ขึ้นสู่ศาลเป็นจำนวนมาก และในเรื่องผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกนี้ก็ยังที่มีแนวคำพิพากษาฎีกาอยู่เป็นจำนวนมากที่แตกต่างกัน ในกรณีที่ทายาทมีความพร้อมใจกันในการจัดการมรดกและร่วมกันชำระหนี้กองมรดกกับจัดการสิทธิต่าง ๆ เกี่ยวกับกองมรดกให้เรียบร้อย ความเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้จัดการมรดกก็แทบจะไม่มี ความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาแต่อย่างใด แต่เมื่อใดก็ตามที่ทายาทของเจ้ามรดกมีอยู่หลายคน หรือเป็นกรณีที่บุคคลซึ่งมีส่วนได้เสียไม่สามารถตกลงกันได้ ความจำเป็นในการตั้งผู้จัดการมรดกย่อมเกิดขึ้นและเมื่อบุคคลหลายคนนั้นต่างก็ต้องการที่จะตั้งผู้จัดการมรดก ปัญหาว่าบุคคลใดบ้างที่จะสามารถร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก ในฐานะผู้ที่มีส่วนได้เสียย่อมเป็นปัญหาสำคัญที่จะต้องพิจารณา ซึ่งผู้เขียนก็ได้วิเคราะห์แนวทางต่างๆ ทั้งจากแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาไทย และกฎหมายต่างประเทศโดยอาจสรุปได้ดังนี้

ในเรื่องของผู้ที่จะร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1713 นี้ อาจสรุปได้ว่า ไม่ว่าจะ เป็นกรณีของ ทายาท หรือผู้มีส่วนได้เสีย บุคคลดังกล่าวจะมีสิทธิในการร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้จัดการมรดก กล่าวคือในกรณีของทายาทที่จะร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกก็ต้องเป็นทายาทที่มีสิทธิในการรับมรดก หรือในกรณีของผู้มีส่วนได้เสีย ก็จะต้องเป็นส่วนได้เสียในทรัพย์สินมรดก จะเห็นได้ว่าผู้ที่แม้เป็นทายาท หรือเป็นบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับเจ้ามรดกเพียงใดหากไม่มีสิทธิในทรัพย์สินมรดกก็ไม่อาจร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกได้ เว้นแต่ในบางกรณีที่อาจร้องขอโดยอาศัยฐานะที่เป็นผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้ปกครอง หรือในกรณีที่พนักงานอัยการเป็นผู้ร้องขอให้ตั้งผู้จัดการมรดก บุคคลประเภทหลังนี้จะเห็นได้ว่าไม่มีความเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินของเจ้ามรดกโดยตรง แต่เป็นผู้ที่มีหน้าที่บางประการตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องดูแลผู้เยาว์ หรือผู้ที่อยู่ใต้ความปกครองแล้วแต่กรณี

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1713 ได้กำหนดบุคคลที่มีสิทธิที่จะร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกไว้สามประเภท คือทายาท ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพนักงานอัยการ โดยมีได้กำหนดให้บุคคลใดมีสิทธิร้องขอก่อนหลังเอาไว้ ในบางกรณีแม้บุคคลดังกล่าวจะเป็นผู้ที่มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินมรดกแต่ศาลฎีกาก็นิยามว่า ไม่อาจร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกได้ เช่น เจ้าหนี้ของเจ้ามรดกที่กองมรดกนั้นมีทายาทอยู่ ซึ่งในกรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่าอาจจะเกิดความไม่เป็น

ธรรมชาติของเจ้าหนี้ของเจ้ามรดกในกรณีที่ทายาทไม่ยอมชำระหนี้ของเจ้ามรดก แม้ว่าเจ้าหนี้จะสามารถฟ้องทายาทของเจ้ามรดกให้ชำระหนี้ได้แต่ก็อาจก่อให้เกิดความเสียหายและล่าช้า และเจ้าหนี้ของมรดกก็อาจไม่ได้รับชำระเต็มจำนวนหนี้ก็ได้เพราะว่าความรับผิดชอบของทายาทต่อหนี้ของเจ้ามรดกนั้น กฎหมายกำหนดว่าให้รับผิดชอบไม่เกินจำนวนมรดกที่ตนได้รับเท่านั้น หรือในกรณีที่ทายาทป่วยเปื่อยไม่ยอมตั้งผู้จัดการมรดก หรือละเลยไม่จัดการมรดก เช่นนี้แม้จะมีทายาทของเจ้ามรดกอยู่ก็ไม่ใช่ประโยชน์ต่อเจ้าหนี้ของมรดกที่จะได้รับชำระหนี้ กรณีน่าจะถือว่าเจ้าหนี้ของมรดกดังกล่าวเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอต่อศาลเพื่อตั้งผู้จัดการมรดกได้ หากใช้ว่าเมื่อมีทายาทแล้วเจ้าหนี้ของมรดกจะไม่อาจร้องขอต่อศาลเพื่อตั้งผู้จัดการมรดกซึ่งไม่น่าจะถูกต้องโดยผู้เขียนก็ได้ยกตัวอย่างกฎหมายและแนวคำพิพากษาของศาลต่างประเทศทั้งอังกฤษ เยอรมัน ฝรั่งเศส ว่าเจ้าหนี้สามารถที่จะร้องขอได้ ผู้เขียนเห็นว่าบุคคลที่จะร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้จัดการมรดกนั้น ไม่ว่าจะ เป็นทายาทหรือเป็นผู้มีส่วนได้เสียศาลไม่ควรตีความจำกัดจนเกินไป ควรที่จะพิจารณาความเหมาะสมและเป็นประโยชน์ของมรดกกับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากมรดกเป็นกรณีไป เพราะการที่ตีความว่าศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการแต่งตั้งผู้จัดการมรดกนั้นผู้เขียนเห็นว่าเป็นเรื่องที่สามารถแก้ไขปัญหारेื่องผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก ซึ่งก็เป็นหลักการเดียวกันกับการตีความของกฎหมายต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นระบบกฎหมาย civil law หรือ common law ซึ่งผู้เขียนขอยกตัวอย่างที่ผู้ที่ทายาททั้งหลายยินยอมพร้อมใจกันให้เป็นผู้จัดการมรดก เป็นเจตนาร่วมกันของทายาท บุคคลดังกล่าวน่าจะถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสีย การตีความคำว่าทายาทตามมาตรา 1713 นี้ น่าจะรวมถึงผู้ที่ทายาททั้งหลายมอบหมายด้วย แต่ในกรณีที่มียาทหลายคน แล้วทายาทมีความขัดแย้งระหว่างกัน เช่นนี้ทายาทคนหนึ่งคนใดก็ย่อมจะร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกได้เอง กรณีนี้ถือว่าผู้ที่ได้รับมอบหมายจากทายาทบางคนนั้นไม่เป็นผู้มีส่วนได้เสียที่จะร้องขอ

ในกรณีที่มรดกตกทอดแก่แผ่นดินจะถือว่าแผ่นดินเป็นผู้มีสิทธิในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกได้หรือไม่ ซึ่งเรื่องนี้ผู้เขียนเห็นว่าผู้ที่สามารถร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกตามมาตรา 1713 นั้นมีอยู่ 3 ประเภท แม้ว่าแผ่นดินไม่ใช่ทายาทแต่ก็เป็นผู้ที่ได้รับมรดกโดยผลแห่งกฎหมายตามมาตรา 1753 จึงเป็นผู้มีส่วนได้เสียที่สามารถร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้จัดการมรดกได้ อนึ่งในกรณีที่ไม่มีทายาทแต่มีเจ้าหนี้ของมรดกอยู่ สิทธิระหว่างแผ่นดินหรือเจ้าหนี้ของมรดกใครจะเป็นผู้มีสิทธิดีกว่ากันในการร้องขอ ในเรื่องนี้ผู้เขียนก็เห็นว่า แม้มาตรา 1753 จะบัญญัติว่า ภายใต้บังคับของสิทธิของเจ้าหนี้ของมรดก แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าหากมีเจ้าหนี้ของมรดกแล้วไม่อาจแต่งตั้งแผ่นดินหรือรัฐเป็นผู้จัดการมรดก แต่หมายความว่าสิทธิของเจ้ามรดกมีอยู่อย่างไรก็เป็นอยู่

อย่างนั้น แม้ว่ามรดกจะตกทอดแก่แผ่นดินหรือตั้งศาลตั้งให้แผ่นดินเป็นผู้จัดการมรดก เจ้าหนี้ยังสามารถใช้สิทธิเรียกร้องของตนได้ สิทธิของเจ้าหนี้ไม่ระงับไปโดยการที่มรดกตกทอดแก่แผ่นดิน โดยรัฐก็จะต้องกันทรัพย์สินส่วนที่เจ้าหนี้ของมรดกพึงจะได้รับชำระออกไป ไม่ได้หมายความว่า เป็นการจำกัดสิทธิในการร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้จัดการตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1713 ซึ่งเป็นคนละประเด็นกัน

ในการแก้ไขปัญหारेื่องผู้มีส่วนได้เสียนี้เป็นปัญหาในเรื่องการตีความ และยังคงมีปัญหายุ่งยากเป็นข้อถกเถียงกันอยู่ว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียหรือไม่ เช่น เรื่องแผ่นดิน สามีภริยาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เจ้าหนี้ของมรดก ผู้ที่ทายาทมอบหมายให้ร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก ผู้เขียนมีข้อคิดเห็น 2 ประการ ซึ่งอาจนำมาพิจารณาใช้กับปัญหาทั้งหลายตามที่ได้กล่าวมา คือ

1 กำหนดลำดับของผู้มีสิทธิร้องขอต่อศาลให้ชัดเจนว่ามีบุคคลใดบ้างโดยอาจเทียบเคียงจาก Non-Contentious Probate Rule ของประเทศอังกฤษ ประกอบกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยมาตรา 1629 วรรคหนึ่ง ซึ่งกำหนดลำดับของผู้ที่มีสิทธิรับมรดก ตามความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเจ้ามรดกไว้ก็ได้ โดยเรียงลำดับลงไป หากมีผู้ร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกหลายผู้ที่อยู่ในลำดับสูงกว่าก็มีสิทธิดีกว่า แต่หากว่าผู้ที่อยู่ในลำดับก่อนไม่ร้องขอ อาจกำหนดระยะเวลาให้ร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกไว้ หากไม่ร้องภายในระยะเวลาที่กำหนด ผู้ที่อยู่ในลำดับหลังสามารถร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกได้ เห็นว่าน่าจะเป็นเรื่องที่เหมาะสมมากกว่า และเป็นมาตรการที่ทำให้ผู้ที่อยู่ในลำดับต้นๆ โดยอาจเป็นผู้จัดการมรดกตามพินัยกรรมหรือทายาท ไม่ละเลยเพิกเฉยในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกรีบเร่งตั้งผู้จัดการมรดกเพื่อเข้ามาจัดการทรัพย์สินมรดกให้สำเร็จลุล่วง อันจะทำให้ลดปัญหาการโต้แย้ง ฟ้องร้องเป็นคดีความอันเกี่ยวกับทรัพย์สินมรดกต่อไป

ข้อดีของการกำหนดลำดับผู้ที่มีสิทธิร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกไว้ก็คือ ทำให้เกิดความชัดเจน และลดปัญหาการตีความไปได้อย่างมาก แม้ว่าแนวทางดังกล่าวในการกำหนดลำดับของผู้ที่มีสิทธิร้องขอเป็นวิธีการที่แพร่หลายหลายในระบบ common law เช่น ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา ไม่นิยมใช้ในระบบกฎหมาย civil law แต่หากพิจารณาแล้วเห็นว่ามีความเหมาะสมเป็นไปได้ และก่อให้เกิดผลดีในทางปฏิบัติ ก็สามารถนำมาใช้ประยุกต์ได้

แต่การกำหนดลำดับไว้ชัดเจนนี้ ก็อาจก่อให้เกิดกฎหมายขาดความยืดหยุ่นดังที่ผู้เขียนได้กล่าวไปแล้ว

2 นอกจากวิธีการกำหนดลำดับของผู้มีส่วนได้เสียอย่างชัดเจนแล้ว ก็อาจมีอีกวิธี คือ เมื่อกฎหมายไม่ได้กำหนดลำดับไว้ ก็อาจเพราะเห็นว่าผู้ร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกนั้น โดยเฉพาะ ผู้

มีส่วนได้เสียนี้ ไม่อาจไปกำหนดเป็นกฎเกณฑ์ตายตัวว่าใครบ้างเป็นผู้ที่มีส่วนได้เสีย โดยให้เป็นหน้าที่ของศาลในการตีความเอง ในการตีความเรื่องผู้มีส่วนได้เสียควรตีความโดยให้โอกาสผู้ที่มีความสัมพันธ์กับทรัพย์สินของเจ้ามรดกสามารถเข้ามาร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกได้ ไม่ใช่เมื่อมีบุคคลหนึ่งอยู่อีกบุคคลไม่มีสิทธิร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก โดยให้เหตุผลว่าไม่มีส่วนได้เสีย เช่น การที่ตีความว่าเมื่อมีทายาทแล้ว เจ้าหนึ่กของมรดกไม่ใช่เป็นผู้มีส่วนได้เสีย ส่วนการที่จะตั้งผู้ร้องเป็นผู้จัดการมรดกหรือไม่นั้นเป็นดุลพินิจของศาล โดยศาลจะไม่ตั้งใครเป็นผู้จัดการมรดกเลยก็ได้ หากศาลเห็นว่าผู้ร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกไม่มีความเหมาะสม เช่นนี้ผู้เขียนก็เห็นต่อไปว่า หากไม่มีผู้ที่มีความเหมาะสมที่จะเป็นเป็นผู้จัดการมรดกเลย เช่นนี้จะแก้ปัญหาอย่างไรเกี่ยวกับทรัพย์สินมรดกนั้น เพราะหากปล่อยให้ทิ้งไว้ก็จะเกิดผลเสียแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกองมรดกนั้นได้ เห็นว่าน่าจะต้องมีหน่วยงานของรัฐเข้ามาจัดการทำหน้าที่อย่างผู้จัดการมรดกแทน น่าจะก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายได้ดีที่สุด โดยอาจเป็นกระทรวงการคลังก็ได้

วิธีการที่สองนี้อาจดูเป็นการเปิดช่องให้ร้องขอได้กว้างขวางมากเกินไป แต่ก็เป็นการตีความเพื่อคุ้มครองผู้ที่มีความเกี่ยวพันในเรื่องสินทรัพย์แห่งกองมรดกก็ควรเปิดโอกาสให้เข้ามาร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกได้ ส่วนการที่ศาลจะตั้งตามที่ร้องขอหรือไม่นั้นก็เป็นดุลพินิจ การที่จะไปตัดสิทธิโดยถือว่าไม่เป็นผู้มีส่วนได้เสีย โดยไม่พิจารณาถึงความเหมาะสมของผู้ที่ร้องขอเสียเลยนั้น ผู้เขียนเห็นว่าไม่น่าจะต้องด้วยเจตนารมณ์แห่งมาตรา 1713

โดยผู้เขียนมีความเห็นไปในวิธีที่ 2 เพราะสามารถแก้ปัญหาได้ดีโดยไม่จำเป็นต้องแก้ไขกฎหมายแต่ก็สามารถใช้กฎหมายให้เกิดความเหมาะสมและเป็นธรรมได้ และให้สิทธิผู้ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินมรดกทุกฝ่ายเข้ามาร้องขอ ไม่ตัดสิทธิผู้ใด โดยให้ศาลเป็นผู้พิจารณาเองว่าผู้ใดมีความเหมาะสมเป็นกรณี ๆ ไป หากกำหนดแนวทางดังนี้แล้ว ปัญหาเรื่องผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกก็จะมีชัดเจนขึ้น อันจะยังส่งผลให้การจัดการมรดกมีความถูกต้องและเหมาะสมต่อไป